

Türk Sağının Demokrasi Anlayışı: Altmış Yıllık Süreç

Mehmet ARI*

Özet

Türkiye’de 1946 yılında çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte açılan mücadele alanının mutlak galibi sağ partiler olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi 1950 seçimlerinde kaybettiği iktidarı bir daha hiç bulamamıştır. Demokrat Parti ile açılan sağ iktidarlar çağı, bazı kesintiler olsa da devam etmektedir. Bu çağın her türlü özelliği enine boyuna tartışılmıştır. Gerek partiler, gerek liderleri çok sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Bu çalışmaların içinde mutlaka demokrasi boyutuna da değinilmiştir.

Demokrat parti döneminde iki partili bir sistem olduğundan, seçim sonuçları açısından iktidar partisi her zaman çoğunluğu almıştır. Ancak o günden bu yana sıklıkla tartışma konusu edilen milli irade kavramı ve onun seçim sonuçlarına dayalı olarak kabulü çok tartışılmamıştır. Yani seçmen çoğunluğunun parlamentodaki yansıması zaman zaman gündeme gelmişse de, halkın bu yansımadaki oransızlığı çoğunlukla sorun etmediği görülmüştür.

Adalet Partisi 1965-1980 arası dönemde tek başına veya koalisyonun büyük ortağı olarak uzun süre iktidar partisi olmuştur. Bu dönemin en önemli özelliği, seçim sistemlerindeki adil temsil etkisi dolayısıyla siyasal iktidarlar olağan üstü bir güce sahip olamamışlardır.

Bu sürecin sonunda yapılan askeri darbenin öznesi, bütün sorunların sebebini güçsüz iktidarda gördüğü için yaptığı en önemli değişikliği siyasal partiler kanunu ve seçim sistemlerinde yapmıştır. Özellikle az sayıda parti ve güçlü iktidar tasavvuru içinde oluşturulmuş yapıda adeta sağ parti iktidarları planlanmıştır.

1983 yılında açılan “yeni” demokratik dönem bu planın büyük oranda işlediği bir dönem olmuştur. Ayrıca bu dönemde iktidar olarak başlamış olan Anavatan Partisi ve onun lideri Turgut Özal bu düzenlemeleri daha da pekiştirerek kullanmış ve iki dönem boyunca güçlü bir tek parti iktidarı kazanmıştır.

Bu bildiride Özal’ın oluşturduğu seçim sistemlerine dayalı olarak devam eden seçim süreçleri ve bu süreçlerden iktidar olarak merkez sağ partilerin iktidar çıkması ve son olarak da Adalet ve Kalkınma Partisi’nin üç dönem üst üste iktidar olmasının siyasal ve seçim sistemiyle bağlantılı nedenleri ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Demokrasi, Türkiye’de sağ partiler, milli irade, çarpık temsil, AKP iktidarı

Abstract

Democracy Conception of Turkish Right Wing: Process of Sixty Years

Right wing parties, thanks to plurality of voting system carried out in 1946 in Turkey, have been the precise triumphant of so-called struggle field. Republican People’s Party has never taken over the power after losing elections in 1950. Even if there has been some disruptions, age of right-wing powers, proceeding with Democrat Party, has been going on. All types of specificity on this age have been discussed in details. Both the parties and their leaders had been the study case of numerous studies. The dimension of democracy had been precisely underlined in these studies.

Since there was a dual party system at that time of Democrat Party, the party in power had always got the majority in the light of election results. However since then, the concept of national will, which has often been a point of discussion, and its affirmation depending on election results, has not much been discussed. In other words, although from time to time the reflection of voters majority in the parliament has come into question, it seems that people have rarely questioned the imparity of this reflection.

* Yrd. Doç. Dr. , Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, mehmetari2002@gmail.com

Justice Party, either as the single party or principal partner of coalition, has been the government party for a long time between 1965-1980 periods. The most significant feature of this period is that political forces could not have a spectacular power due to the effect of impartial representation.

At the end of this process, since the subject of military coup had related the reasons of all problems with weak powers, it made all great changes in the field of Political Parties Law and election systems.

“New” democratic period opened up in 1983 was the phase in which this plan was substantially worked out. Furthermore, The Motherland Party, which had come to in this period, and its leader Turgut Özal, have consolidated these regulations and have been a mighty single party in power for two periods.

This study would deal with election processes ongoing with respect to election systems constituted by Özal and the triumph of central right-wing parties through these processes and finally reasons, which are related with the political and election systems, for serial successes of Justice and Development Party that is running three periods so far.

Key Words: Democracy, Right-Wing Parties in Turkey, National Will, Deviant Representation, The Government of AKP

Giriş

Çok partili döneme geçişten sonra iktidarın el değiştirdiği Türkiye’de üç büyük dönemlendirme ve 4 etkili başbakanın söz edebiliriz. Bu dönemler ve başbakanlar sırasıyla şöyledir; 1950-60 Adnan Menderes, 1965-80 Süleyman Demirel, 1983 sonrası Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan. Bu ayrımlar çerçevesinde Türkiye’de yapılan seçimler ve seçimlerde uygulanan sistemler ve yasal düzenlemeler göz önüne alınarak bildirinin konusu ele alınacaktır.

1950 sonrası dönemin en dikkat çekici yönü, sol bir partinin hiçbir zaman tek başına iktidara gelememiş olmasıdır. Bazı dönemler koalisyon olsa bile, tek partinin iktidar olduğu dönemler azımsanamaz. Demokrat Parti (DP) iktidarı 10 yıl, Adalet Partisi (AP) iktidarı 6 yıl, Anavatan Partisi (ANAP) iktidarı 6 yıl ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı da 10 yıl olmak üzere 60 yılın toplam 32 yılı tek parti hükümetidir. Adı geçen partilerden sadece AP koalisyon hükümetlerinde yer almaktadır. Koalisyonda yer almanın demokrasi anlayışı açısından önemine daha sonra değinilecektir.

Sağ partilerin hükümet ettiği 60 yıllık süreç içinde bu partilerin ortak kavramı “milli irade” olmuştur. Bu kavramın günümüzde geçerliliği ve Türkiye’deki etkililiği özellikle seçim sonuçları ve TBMM’de elde edilen çoğunlukla ilişkilendirilme biçimi değerlendirilecektir.

Bu döneme ilişkin bir başka değerlendirme konusu olarak da liderlerden söz edilecektir. Başbakanın parlamenter demokrasilerdeki etkililiği göz önüne alınarak sağ parti liderlerinin kişisel özelliklerinin süreçteki etkisi ele alınacaktır.

Seçim Sonuçları ve Sağ Partilerin İktidarı Kazanma Süreçleri

Bu bölümde 1950'den günümüze, yapılan bütün seçimler ele alınmıştır. Aşağıda verilen tablolar çeşitli kaynaklardan yararlanarak düzenlenmiştir. Tablolarda seçim sonuçları bütün ayrıntılarıyla verilmek yerine, çalışmamızın amacını karşılayacak biçimde özellikle iktidar partilerinin oy oranlarını ve parlamentoda kazandıkları sandalye sayısını öne çıkaracak şekilde basitleştirilmiştir. Tabloların düzenlenmesinde özellikle Kongar (1998), Çavdar (1996), Özbudun (2011) ve Hürriyet gazetesi internet sayfasından yararlanılmıştır.

Bu tablolarda görülen seçim sonuçları öncelikle Türkiye'de sağ partilerin %60'lardan daha büyük bir oy potansiyelini kalıcı olarak kazandığını ortaya koymaktadır. Buna rağmen seçim sonuçlarının parlamentoya yansımaları zaman zaman büyük bir adaletsizlikle bazı partilerin olağan üstü güç kazanmasına yol açmıştır. Örneğin 1950-60 döneminde uygulanan seçim sisteminden kaynaklanan bir sonuç olarak CHP oyların % 35'ten az oy almamış olduğu halde parlamentoda ancak % 6'dan % 29'a değişen oranlarda temsil edilebilmiştir. Dönemin seçim sistemi olan çoğunluk sistemi sonucu, muhalefet partisi ya da iktidar partisi bazı illerde % 45 civarında oy almasına rağmen hiç temsilci çıkaramamıştır. Yani bir parti oyların yarısını kazandığı halde temsil gücü kazanamamıştır.

1960'tan günümüze bazı değişik biçimleri uygulanmışsa da seçim sistemi hep nispi temsil olarak kalmıştır. Nispi temsil sisteminin özelliği seçimde kazanılan oy oranıyla parlamentoda kazanılan sandalye sayıları arasında bir uygunluk taşımasıdır. Bir başka söyleyişle seçmenlerin oylarının parlamentoya yansımalarını esas alan bir seçim sistemidir. Ancak tablolardan görüleceği üzere bu seçim sistemine eklenen bazı özellikler bu yansımaları çarpık bir hale getirmektedir.

1961-1980 arası dönemde uygulanan barajsız seçim sistemi temsilde adaleti gözetemeyen bir seçim sistemi olmuştur. Bu dönemin siyasal istikrarsızlığı gündeme getirilerek, 1983 sonrası, yeniden düzenlenen seçim yasasında sistem değişikliğine gidilmemiş olmakla birlikte, sisteme eklenen ülke barajı ve zaman zaman uygulanan seçim çevresi barajları temsilde adaleti ortadan kaldıran sonuçlara yol açmıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken şudur: Aynı seçim sistemi içinde barajı aşan partilerin sayısında bir artış olduğu dönemlerde, özellikle 1991-1999 yılları arasında yapılan seçimlerde temsilde adalet ilkesine uygun sonuçlar çıkmaktadır. 1987 ve 2002 seçimlerinde özellikle dikkat çeken bir temsilde adaletsizlik dikkat çekmektedir. Sırasıyla %36 ve %34 oy oranıyla parlamentoda % 65 üstünde sandalye kazanılmıştır. Tam bu noktada gündeme getirilmesi gereken konu sağ partilerin güçlü iktidar sahibi oldukları bu dönemleri en istikrarlı iktidar dönemleri olarak görmeleri ve bu istikrarın sağlayıcısı olarak temsildeki adaletsizliği göz ardı etmeleridir. Bir

başka deyişle özellikle 1987 seçimlerinde bu sonuca ulaştıracak seçim sistemine müdahaleyi başarıyla yürütmüş bir başbakan olarak Turgut Özal bu sonuçtan duyduğu memnuniyeti, dönemin parlamento aritmetiğine dayanarak cumhurbaşkanı seçilerek taçlandırmıştır. 2002 seçimlerinde ortaya çıkan oy dağılımı sonucunda %34 oy alarak parlamentoda %65 temsil gücü kazanan AKP seçim sisteminden kendisinin sorumlu olmadığını vurgulamıştır. Ancak kazandığı bu çoğunlukla temsilde adaleti sağlayacak örneğin düşük barajlı bir seçim yasası düzenlemeyi düşünmemiştir.

Özellikle 1983 sonrası seçim sonuçlarını gösteren tablolardan çıkarılabilecek sonuç, seçim sisteminde uygulanan ve demokratik ülkelerin hiç birinde görülmeyen %10 seçim barajı temsilde adaletsizliğe yol açma eğilimi güçlüdür. Özellikle seçimde yüksek oranda oy kazanan partiyi daha kazançlı kılan bu baraj oranı seçimlerde başarı olasılığı olan partileri umutlandırmaktadır. Örneğin bir röportajda 2007 seçimleri için bu barajın korunmasına itiraz etmeyen CHP genel başkanı Deniz Baykal iktidara gelmek için barajdan yana olmuştur.

1950-1960 Dönemi Seçimleri

Seçim Yılı	Seçime Katılan Partiler Kazandıkları Oy Yüzdeleri	Kazandıkları Sandalye Sayısı ve TBMM'deki Temsil Oranı	SONUÇ
1950	DP % 53 CHP % 39	420 % 86 63 % 12	DP iktidarı
1954	DP % 58 CHP % 35	504 % 93 31 % 6	DP iktidarı
1957	DP % 48 CHP % 41	424 % 70 178 % 29	DP iktidarı

1961-1977 Dönemi Seçimleri

Seçim Yılı	Seçime Katılan Partiler Kazandıkları Oy Yüzdeleri	Kazandıkları Sandalye Sayısı ve TBMM'deki Temsil Oranı	SONUÇ
1961	AP % 34 CKMP % 14 YTP % 13 CHP % 37	158 % 35 54 % 12 65 % 14 173 % 39	CHP-AP Koalisyonu
1965	AP % 53 MP % 6 TİP % 3 CHP % 29	240 % 53 31 % 7 14 % 3 134 % 29	AP İktidarı
1969	AP % 47 CHP % 28	256 % 57 143 % 32	AP İktidarı
1973	AP % 30 MSP % 12 CHP % 34	149 % 33 48 % 11 185 % 41	CHP-MSP Koalisyonu AP – Sağ Partiler Koalisyonu
1977	AP % 37 MSP % 9 CHP % 41	189 % 42 24 % 5 213 % 47	AP – Sağ Partiler Koalisyonu

1983-1999 Dönemi Seçimleri

Seçim Yılı	Seçime Katılan Partiler Kazandıkları Oy Yüzdeleri	Kazandıkları Sandalye Sayısı ve TBMM'deki Temsil Oranı	SONUÇ
1983	ANAP % 45 MDP % 23 HP % 30	211 % 58 71 % 18 117 % 29	ANAP İktidarı
1987	ANAP % 36 DYP % 19 SHP % 25	292 % 65 59 % 13 99 % 22	ANAP İktidarı
1991	ANAP % 24 DYP % 27 RP % 17 SHP % 21 DSP % 10	115 % 25 178 % 40 62 % 14 88 % 20 7 % 2	DYP-SHP Koalisyonu
1995	ANAP % 19 DYP % 19 RP % 21 DSP % 15 CHP % 10	132 % 24 135 % 24 158 % 29 76 % 14 49 % 9	RP-DYP Koalisyonu
1999	DYP % 12 ANAP % 13 FP % 15 MHP % 18 DSP % 22 CHP % 8	85 % 15 86 % 15 111 % 20 129 % 23 136 % 25 -----	DSP-ANAP-MHP Koalisyonu

2002-2012 Dönemi Seçimleri

Seçim Yılı	Seçime Katılan Partiler Kazandıkları Oy Yüzdeleri	Kazandıkları Sandalye Sayısı ve TBMM'deki Temsil Oranı	SONUÇ
2002	AKP % 34 CHP % 20	365 % 66 185 % 34	AKP İktidarı
2007	AKP % 47 MHP % 14 CHP % 20	341 % 62 71 % 13 112 % 20	AKP İktidarı
2011	AKP % 49 MHP % 13 CHP % 26	325 % 59 53 % 9 135 % 25	AKP İktidarı

“Milli irade” Kavramı ve Türk Sağının Demokrasi Anlayışı

Milli irade kavramı Fransız devrimi döneminde yaygınlık kazanmış ve milletin iradesinin kralın iradesi üzerinde olduğunu kanıtlamak üzere ortaya atılmış bir kavramdır. Özellikle Jean Jacques Rousseau tarafından geliştirilen genel irade kavramıyla ilişkilendirilerek milletin iradesi çoğunluk kararıyla belirlenir fikri yaygınlık kazanmıştır. Kapani (2008) bu kavramın günümüzde hiçbir geçerlilik taşımadığını ve Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında yer almasının ise sadece yönetimin halka dayanma yönündeki zorunluluğun sürdürülmesi yönündeki bir ideale işaret ettiğini belirtmiştir. 1966 yılında yayınladığı bir köşe yazısında “milli irade” kavramının bir efsane olduğunu savunan Kapani, bu görüşünü irade

sözcüğünün soyut bir kavram olan milletle değil ancak tek tek bireylerle ilişkilendirilebileceğini söylemektedir. Bu noktada Türkiye’de milli irade kavramına seçimde çoğunluk olan partinin “her şeyi yapabilme hakkı” anlamı yüklendiğini görüyoruz. Burada ifade edilmesi gereken yaklaşım ise çoğunluk arayışının seçimden çok parlamentoda kazanılan sandalye sayısına kaydırılmış olmasıdır. Özellikle 1987 ve 2002 seçim sonuçlarında görülen 1/3 oy kazanılarak parlamentoda kazanılan 2/3 sandalye oranının “milli irade” olarak ifade edilmesinin başka bir açıklaması olamaz. Milli irade kavramının parlamento çoğunluğuna eşitlenmesi, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ve millet egemenliğini temsilcileri aracılığıyla kullanır ilkesinin bir sonucu gibi düşünülmektedir. Bu ilkenin anayasada yer alması, seçimlerde iradesini belirten milletin bu iradeyi bir dahaki seçime kadar parlamento çoğunluğuna temsil ettiği gibi bir anlayış özellikle Türk sağında egemen bir zihniyet olarak görülmektedir.

Burada önemli olan demokrasinin çoğunlukçu bir yorumuyla bütünleştirilen milli irade kavramının, meclis çoğunluğuyla bütünleştirilerek, demokrasinin çoğulcu kavranışının göz ardı edilmesidir. Özellikle çoğulculuğun bir göstergesi olarak muhalefete yüklenen anlam ve görev çoğunlukçu yaklaşımda adeta muhalefete tahammülsüzlüğe dönüşmektedir. Türk sağındaki liderlerin muhalefet olma deneyimine sahip olmaması bu anlayışı pekiştirmektedir. Sözü ettiğimiz 60 yıllık uzun süreçte sadece Süleyman Demirel muhalefet partisi başkanlığı yapmıştır. Demirel’in muhalefet dönemi liderliğinde gördüğümüz başbakanıya yönelik, “iktidar her rejimde vardır, muhalefet sadece demokrasilerde vardır” şeklindeki söylemi, çoğunlukçu vurgunun demokrasinin niteliğini düşürdüğü şeklinde yorumlanabilir.

Türk Sağının Liderlerinin Demokrasi Söylemi

Türkiye’de sağın çok sayıda partiye ve parti başkanına sahip olmasına rağmen bu bölümde, 60 yıllık süreçte etkili olmuş, tek parti iktidarlarının başbakanı olmuş dört liderden söz edilecektir. Bu liderler Adnan Menderes, Süleyman Demirel, Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan’dır.

Öncelikle çok partili döneme geçişin demokrasiye geçiş olarak yorumlanması dolayısıyla Adnan Menderes’in liderliğine değinmekte yarar var. Demokrat Parti muhalefette bulunduğu yıllarda (1946-50), tek parti döneminden gelen uygulamaları eleştirmiş ve demokratikleşme sözü vermişti. Bu sözlerin en önemlilerinden biri DP iktidar olduğu zaman grev hakkı tanıyacaktı. “Ancak seçim sonrasında bu söz unutuldu ve DP’nin sendikalara olan tavrı hemen hemen önceki yönetiminki kadar baskıcı oldu”(Zürcher, 2009, 331)

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında görülen ekonomik başarılar 1954 seçimlerinden sonra sürdürülemedi. Parti içi muhalefetin yükselişi ve partiden ayrılması

DP'nin ve liderinin sertleşmesine yol açtı. Feroz Ahmad'ın deyimiyle DP "Menderes'in partisi" olmuştu ve ona kimse karşı gelemiyordu. (Ahmad, 2011, 240) Menderes'in 1957 seçimlerinde oylarının düşmesiyle sertleşen muhalefete yönelik tutumu demokratik bir tutumu benimsemediğini göstermektedir. Karpat (2007) tarafından yazılan şu cümleler bu süreç için açıklayıcı bir değerdedir: "Güce bağlılığı, eleştiri ve yasama denetimlerine duyduğu hoşnutsuzlukla aynı oranda gelişen iktidar partisi, sözünü ettiğimiz suçlamaları yanıtlamak yerine, basına yeni kısıtlamalar getirerek, devlet radyosunu muhalefeti küçük düşürmek ve kendi başarılarının reklamını yapmak amacıyla kullandı."(Karpat, 2007, 148)

Menderes'in demokrasiye katkılarını belirlemeye çalışan bir yazar öncelikle DP'nin Türkiye'de demokratikleşmeye muhalefette gösterdiği kararlı çabayla katkı verdiğini belirtiyor. İkinci olarak da kırsal kitlelerin demokratik süreçler aracılığıyla ulusal siyaset ve ekonomik yaşamla bütünleştirilmesini vurguluyor. (Sayarı, 2008, 96) Ancak aynı yazar Menderes'in demokratikleşmeye dönük bu katkılarının yanında "başbakan ve DP lideri olarak ülke demokrasisinin 1950'lerde karşılaştığı sorunların ağırlaşmasında önemli bir rol oynadığı" tespitini de yapıyor. (Sayarı, 2008, 98)

Demokrat Parti'nin bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılmış olması ve Menderes'in idam edilmesi onun demokrasiye olan olumsuz etkilerini en azından sağ kesimde unutturmuştur. 1960'lı yıllardan bu yana sağ partilerin etkili liderleri özellikle "46 Ruh" söylemiyle Menderes'in takipçisi olduklarını belirtmektedirler.

Bu çerçevede 1965 yılında yapılan seçimlerde tek başına iktidara gelen AP'nin genel başkanı Süleyman Demirel'in demokrasi konusundaki söylem ve eylemlerine geçebiliriz.

Süleyman Demirel'in demokrasi anlayışı milli irade kavramına dayanmaktadır. (Arat, 2008, 116) Demirel'e göre seçimler yapılır, halk oyunu kullanır ve milli irade tecelli eder. Bu sonuçlara göre Demirel seçimi kazanmış ise hükümet eder ve muhalefete sadece bir dahaki seçimleri beklemek görevi düşer. Demirel seçimlerde kaybetmişse "milletle kavga edilmez" diyerek muhalefetteki görevine razı gözüktür. Ancak Demirel muhalefette iken hükümet etmek çok zordur. 1970'lerin sonunda Başbakan olan Bülent Ecevit'e Türkiye'yi dar etmiş, ona bir gün bile başbakan demeyerek "hükümetin başı" deyimiyle seslenmiştir.

Arat'a göre Demirel'in demokrasi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. "Demirel'in milli irade ve Parlamento'nun üstünlüğü söylemi, ülkedeki vesayetçi rejimlerin meşruiyetini kaybetmesine hizmet etse de, onları tamamen geriletecek kadar başarılı olamamıştır". (Arat, 2008, 118) Demirel, Türkiye siyasetinin son 40 yılında etkili olmuş bir isimdir. Hem başbakan, hem ana muhalefet lideri, hem de Cumhurbaşkanı olarak siyasette

etkili olmuştur. Muhalefette sürdürdüğü demokratikleşme söylemini iktidar kullandığı dönemlerde eyleme geçirdiğini söyleyemeyiz.

Türk siyasal yaşamındaki yeri en paradoksal olan sağ lider Turgut Özal'dır. 1980 askeri darbesinde sonra, darbecilerin kurduğu hükümetin en önemli banlarından biri olduğu halde, sivil rejime geçilirken “en sivil” politikacı görünümü sergileyerek iktidarı kazanan partinin başkanı olmuştur. Özal'ın demokrasi örneği olarak gördüğü ülke ABD olduğu için genellikle oradaki uygulamaları savunmuştur. Ancak ABD'nin tarihsel, ekonomi ve siyasal koşullarını ve geleneklerini dikkate almadan bu savunuyu yapmıştır. Yaygın söyleyişle ekonomik liberalizmi savunmuş ama siyasal liberalizme karşı çıkmıştır. Anayasaya ve hukuka bağlılık konusunda özellikle esnek davranmıştır. Türkiye'de tarihe geçmiş bir söz olarak “anayasayı bir kere delsek bir şey olmaz” dediği basında yer almıştır. Oysa örnek aldığı ülke hukukun katı uygulanmasıyla ve hukukun üstünlüğü karşısında “Başkan”ın da eşit olduğu bir ülkedir.

Özal'ın en önemli siyasal özelliği, demokrasiyi siyasal çoğunluğun kararlarını uygulama hakkı olarak yorumlamasıdır. Buradaki çoğunluğun özellikle parlamento çoğunluğu olduğu belirtilmelidir. Çünkü partisinin 1987 seçimlerinde %36,3 ile parlamentonun %65 çoğunluğunu kazanmasını “başarı” olarak görmüştür. Seçim öncesi konuşmalarında özellikle muhalefet konumunu kabul etmeyeceğini vurgulamıştır. Yani kişi olarak demokratik seçimlerin sonuçlarına katlanamayacağını ilan etmiştir. Ancak bu seçim sonuçlarının sağladığı parlamento çoğunluğunu kullanarak, partisinin oylarının yerel seçimlerde %21,78'e düştüğü sırada, Cumhurbaşkanı seçilerek devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Cumhurbaşkanlığının en çok uzlaşmayla seçilmesi gereken makam olduğu tartışılan Türkiye'de bu tutum manidardır.

“Özal, Türkiye siyasetinde isim yapmış siyasi liderler arasında en rahat ve teklifsiz olanı gibi görünmekle beraber, aslında otoriter bir liderdi. (...) onunla birlikte çalışanların da işaret ettiği gibi, bir parti lideri, başbakan ve cumhurbaşkanı olarak otoritesi mutlak ve buna karşı çıkanlara karşı sabrı yoktu”. (aktaran Acar, 2008, 194)

Türkiye'de tabu sayılan pek çok şeyi tartışmaya açan bir lider olarak tanıtılırken demokrasiye katkıları belirtiliyor. Ancak bu süreçlerde hukukun üstünlüğü dahil demokrasinin usule dahil kurallarının ihlal ederek ona zarar vermekten çekinmemiştir. (Acar, 2008, 204)

Türkiye'nin en uzun süreli tek parti hükümetinin başbakanı olacağı görülen Recep Tayyip Erdoğan'ın asıl başarısı, siyasi çizgisini değiştirerek (milli görüş gömleğini çıkararak) partisini merkez sağda bir parti kendisini de “46 Ruhunu”nun takipçisi merkez sağ bir lider

olarak kabul ettirmesindedir. Bu süreçte Türkiye'nin anti demokratik bir anayasadan kurtarılması gayretleriyle demokratik bir anayasa yapma süreci başlattığı izlenimi vererek Türk sağında demokrasiye en önemli katkıları sağlayacak karizmatik bir lider portresi çizmiştir.

“46 Ruhı”yla en önemli bağlantısı ise “milli irade” söylemi ve tek parti dönemi CHP'si karşıtlığıdır. Burada CHP'nin 80 yıldır hiçbir politik değişim geçirmediği varsayımı en önemli politik tavır olarak kullanılıyor.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, “milli irade” kavramı sadece meclis çoğunluğu söylemiyle eşleştiriliyor ve demokrasinin evrensel ve asgari koşulları sayılabilecek siyasal partiler ve seçim yasalarındaki anti demokratik kurallar söz konusu edilmiyor.

Yine “milli irade” öncelikle parti tercihiyle bütünleştirilerek bütün otorite parti liderine aktarılmış oluyor. Parti lideri olarak başbakanın bütün talepleri yasa konusu haline getirilebiliyor.

Sonuç

Türk sağının demokrasi anlayışını değerlendirmeye çalıştığımız bu bildiriye, 60 yıldır tamamına yakını iktidar geçirmiş bir siyasal çizgiden söz ediyoruz. Bu çizgi kesiksiz olmayabilir, ancak doğrultu açısından düzdür. Bu çerçevede uzun süre iktidarda kalmış ve bu iktidarın başbakanı olan siyasal liderlerin kazandıkları seçimlerin sonuçları ve bu sonuçların parlamentoya ve hükümet uygulamalarına yansımaları esas alınarak yapılan değerlendirme sonunda şunları söyleyebiliriz. Öncelikle Türk sağının demokrasi anlayışı çoğulcu değil çoğunlukçudur. İkinci olarak bu çoğunluk tercihi “milli irade” olarak kavranmakta ve anayasalarda yer milli egemenliğin temsili olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla çoğunluk iradesine karşı çıkanlar milli egemenlik kavramına karşı çıkmaktadırlar. Üçüncü olarak muhalefete tahammülsüzlük dikkat çekmektedir. Hatta şunu belirtebiliriz ki kamuoyu da muhalefete muhalefet eder bir konuma yöneltilmektedir. Son olarak Türk sağının siyasal liderleri otoriter bir kişilik sergilemekte ve parti içi demokrasiyi geliştirmemektedirler.

Sonuç olarak Türkiye'nin son altmış yılı sağ partilerin etkinliğinde yaşandığı için demokrasinin varlığının veya yokluğunun, yeterliliğinin ya da yetersizliğin sorumluluğu ağırlıklı olarak Türk sağına yüklenebilir.

Kaynakça

- ACAR, Feride (2008) “Turgut Özal”, iç. Metin HEPER, Sabri SAYARI (Ed.), Türkiye’de Liderler ve Demokrasi, Kitap Yayınevi, İstanbul. (185-205)
- AHMAD, Feroz (2011) “Cumhuriyet Türkiye’inde Siyaset ve Siyasi Partiler”, iç. Reşat KASABA (Ed.), Modern Dünyada Türkiye, Kitap Yayınevi, İstanbul. (229-274)
- ARAT, Yeşim (2008) “Süleyman Demirel”, iç. Metin HEPER, Sabri SAYARI (Ed.), Türkiye’de Liderler ve Demokrasi, Kitap Yayınevi, İstanbul. (101-120)
- ÇAVDAR, Tefik (1996) Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, İmge Yayınları, Ankara.
- KAPANİ, Münci (2008) Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınları, Ankara.
- KARPAT, H. Kemal (2007) Türkiye’de Siyasal Sistemin Evrimi, çev.: E. Soğancılar, İmge Yayınları, Ankara.
- KONGAR, Emre (1998) 21. Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun (2011) Türkiye’de Parti ve Seçim Sistemi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- SAYARI, Sabri (2008) “Adnan Menderes”, iç. Metin HEPER, Sabri SAYARI (Ed.), Türkiye’de Liderler ve Demokrasi, Kitap Yayınevi, İstanbul. (77-100)
- ZÜRCHER, Erik Jan (2009) Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.